STANDARDUL DE PROPORŢIONALITATE ŞI SUBSIDIARITATE ÎN CADRUL APICĂRII ARESTĂRII PREVENTIVE

Ion POPOV,

studentul anului IV, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.125:341.231.14 E-mail: ion.popov.17@gmail.com

Întreaga doctrină analizei dispozițiilor art.5 din Convenție subliniază importanța deosebită a dreptului fundamental pe care acest text îl consacră pentru orice persoană și anume dreptul la libertate și la siguranță. Este vorba de un drept inalienabil, la care nimeni nu poate renunța iar garanțiile sale privesc toate persoanele, inclusiv cele ce se găsesc în stare de detenție [1, p.225].

Cu toate că dreptul la libertate are un caracter fundamental și inalienabil, totuși nu putem spune că acest drept are un caracter absolut, ori, libertatea persoanei poate fi restrânsă, iar o modalitate de limitare a libertății constă în aplicarea justă a arestării preventive.

În acest context, este necesar de studiat nu doar cadrul normativ privitor la rigorile procedurale de aplicare a arestării preventive, dar și standardele recunoscute de către CtEDO în materia dreptului la libertate și siguranță, în special standardul de proporționalitate și subsidiaritate.

În vederea elucidării standardelor dreptului la libertate, în cauza Creangă împotriva României „Curtea amintește că art. 5 din Convenție consacră un drept fundamental, protejarea oricărei persoane împotriva amestecurilor arbitrare ale statului în libertatea sa. Prin proclamarea „dreptului la libertate”, art. 5 § 1 se referă la libertatea fizică a persoanei; el are drept scop să garanteze că nimeni nu este privat de aceasta în mod arbitrar” [2, § 84].

Astfel, standardul primar impus de către CEDO prin dispozițiile art.5, constă în obligația statelor membre de a exclude orice privare de libertate în mod arbitrar. Sensul noțiunii de detenție arbitrară a fost analizat de către Curtea Europeană în cauza Bozano împotriva Franței [3], unde Curtea a decis că o detenție este arbitrară chiar dacă ea apare ca fiind în deplină conformitate cu dispozițiile legii naționale în materie, dar, în aplicarea acestora, autoritățile naționale au dat dovadă de rea-credință ori pur și simplu i-au indus în eroare pe cei în cauză.

Totodată, pentru a asigura aplicarea arestării preventive în conformitate cu Convenția Europeană, este important ca această măsură să urmărească scopul de a aduce persoana arestată în fața unei autorități judiciare competente. Iar orice altă arestare care este în contradicție acestui scop se va considera drept arbitrară și abuzivă.

Abordând principiul subsidiarității în cadrul aplicării arestării preventive stabilesc cert că arestarea preventivă, fiind o măsură excepțională trebuie să fie aplicată doar în ultimă instanță, atunci când alte măsură preventive mai puțin intruzive s-au dovedit a fi ineficiente.

În cazul în care a ajuns concluzia necesității privării de libertate a persoanei față de care se desfășoară urmărirea penală și judecata, organul judiciar trebuie să aleagă cu discernământ și simț de răspundere măsura preventivă cea mai potrivită atingerii scopului procesului penal [4, p.171].

Tot în acest sens, subliniez că motivarea aplicării arestării preventive nu trebuie să demonstreze că aceasta este o măsură necesară și utilă, dar să convingă un observator obiectiv că alte măsuri preventive sunt ineficiente în circumstanțele cauzei și că arestarea preventivă este măsura de ultimă ratio, care se aplică doar în extremis.

Aplicarea principiului proporționalității la luarea măsurii arestării preventive impune autorităților sarcina de a efectua testul de proporționalitate a tuturor circumstanțelor cauzei, în acest mod, abordând în particular fiecare aspect al faptei penale cercetate și detaliile personalității persoanei vizate în această măsură procesual penală.

Totuși, în practică sunt situații care impun autorităților o abordare mult mai diligentă a circumstanțelor cauzei, așa cum sunt cauzele de aplicare a arestului preventiv în privința minorilor. La acest capitol menționez că este strict necesar ca detenția preventivă a minorilor să asigure „educația supravegheată" a acestuia. Ori, în cauza Bouamar împotriva Belgiei, Curtea a decis că internarea unui minor într-o închisoare nu este contrară, prin ea însăși, dispozițiilor Convenției, dar totodată Curtea a menționat că „plasarea unui tânăr într-o închisoare, în regim de izolare, fără asistența unui personal calificat, nu este de natură să corespundă unor asemenea exigențe" [5 § 52].

Suplimentar consider că la aplicarea arestării preventive este necesar de apreciat condițiile de detenție, în calitate de criteriu de proporționalitate, pe motiv că în Republica Moldova până la momentul actual sunt prezente condiții inumane de detenție, acestea se manifestă prin: supraaglomerarea celulelor, condițiile sanitare inadecvate, celulele infectate cu paraziți, aerul poluat și umed, lipsa încălzirii, posibilităților de recreare, acordării asistenței medicale, hranei adecvate ș.a.

Drept consecință, aplicarea arestului preventiv în astfel de condiții poate deveni incompatibilă cu art. 5 CEDO, chiar dacă este formal legală, dacă **nu este însoțită de garanția că privarea de libertate se desfășoară într-un mediu corespunzător normelor internaționale**. Această incompatibilitate poate determina Curtea Europeană să constate o dublă încălcare a Convenției – atât în ce privește libertatea persoanei, cât și dreptul de a nu fi supus unui tratament inuman.

În scopul conturării obligațiilor statelor membre de a exclude privările de libertate în mod arbitrar, autorii Convenției au instituit în art.5 un șir de garanții procedurale de apărare a libertății personale. Dintre care scot în evidență garanția efectuării controlului judiciar al arestării și dreptul de a înainta recurs împotriva deciziei de aplicare a arestării preventive.

Convenția, în prevederile art.5 § 3 instituite regula potrivit căreia persoana arestată trebuie adusă de îndată în fața unei autorități judiciare competente care se va expune asupra legalității și necesității arestării, instanța având posibilitatea punerii în libertate a persoanei. Totodată, garanția instituită în art.5 § 3 CEDO asigură faptul că arestarea preventivă să aibă loc în cadrul unui termen rezonabil și să nu fie prea îndelungată.

La fel, o garanție esențială a dreptului la libertate și siguranță constă în dreptul persoanei arestate la *habiat corpus*¸ adică la înaintarea unui recurs împotriva deciziei de aplicare a arestării preventive. Această garanție are aplicabilitate odată cu luarea decizie de arest preventiv, adică după privarea efectivă de libertate.

În rezultatul cercetării efectuat, vin cu propunerea de *lege ferenda* care constă în excluderea dreptului procurorului de a înainta recurs împotriva încheierilor judecătorești prin care s-a respins demersul privind aplicarea arestării preventive. În sensul acestei propuneri menționez că, după părerea mea, dreptul procurorului de a înainta recurs împotriva încheierii judecătorului de instrucție care a examinat demersul privind aplicarea arestului preventiv este unul contrar CEDO, pe motiv că însuși din prevederile art. 5 § 4 CEDO este reglementat dreptul la un recurs pentru „orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare”, ci nu pentru procuror sau alte persoane implicate la proces.

În concluzie menționez că arestul preventiv este o măsură cu implicații profunde asupra libertății personale, iar aplicarea sa abuzivă sau arbitrară reprezintă nu doar o eroare juridică, ci și o atingere gravă adusă demnității umane. Prin urmare, autoritățile nu trebuie să se limiteze la analiza cadrului normativ în materia aplicării arestării preventive, urmând a fi analizate standardele recunoscute de către CtEDO privitoare la proporționalitatea și subsidiaritatea arestării preventive.

Referințe:

1. BÎRSAN C. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ed. A II-a, București, C.H. Beck, 2010.
2. Hotărârea CtEDO în cauza *Creangă c. României*, cererea cu nr. 29226/03, din 23.02.2012. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109226%22]};
3. Hotărârea CtEDO în cauza *Bozano c. Franței*, cererea cu nr.9990/82 din 18.12.1986. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57448%22]};
4. NICOLAE N-A. Garantarea Libertății Persoanei. București: Editura Universității Titu Maiorescu, 2002;
5. Hotărârea CtEDO în cauza *Bouamar c. Belgia*, cererea cu nr.9106/80 din 29.02.1988. [Accesat la 19.06.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57445%22]}.

Recomandat
***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. univ.*